Carpe diem
Szalagavató, 2010. február 13.

Tisztelt és kedves Jelenlévõk!

Szeretettel köszöntök mindenkit, a kedves szülõket, rokonokat, barátokat, iskolánk tanárait és diákjait, akik eljöttek ma este együtt ünnepelni a tizenkettedikesekkel. Nagy nap ez a családoknak, nagy nap nekik maguknak, és nagy nap nekünk, az iskola - hogy úgy mondjam - állandó tagjainak is, hiába éljük meg már sokadszor: pontosan tizedik alkalommal. Én legalábbis így gondolom: igenis fontos, jelentõs órák ezek, sokaknak talán örökre emlékezetesek is maradnak. Pedig mint minden évben, az idén is szélsõségesen ellentmondó véleményeket hallottam a szalagavatóval kapcsolatban: "teljesen értelmetlen, tartalmatlan, felesleges rongyrázás" - állítja az egyik fél, "eddigi életem legfontosabb eseménye" - vallja a másik. Talán segít e szélsõséges állásponton lévõknek megérteni a másik fél álláspontját is, ha velem együtt gondolkodnak, gondolkodtok egy latin kifejezés lényegén.

Azt ígértem ugyanis a tanévnyitón, hogy szavakat - gondolhattátok, hogy nekem fontos szavakat - fogok tanítani. Nagy megtiszteltetés, de legalábbis öröm, hogy még mindig emlegetik a "sisu"-t, a kitartást iskolánkban. Hát még milyen nagy öröm volna, ha legalább néhányan életük részévé, kipróbált, eredményt hozó fogalommá változtatták volna.
No, de térjünk erre az új szóra, ami nem is egy szó, hanem egy két szóból álló kifejezés: carpe diem. Eléggé közismert kifejezés ez, talán rémlik valami a latin órákból is, meg bizonyára sokan látták a Holt költõk társasága címû filmet. Szó szerint azt jelenti: "ragadd meg a napot", magyarul inkább így mondjuk: "ragadd meg a pillanatot". Aki a latin változatot halhatatlanná és harmadik évezrede idézetté tette, Horatius, a világirodalom elsõ és máig egyik legnagyobb gondolati költõje, aki sok kortársával és sok elõdjével, latin és görög gondolkodókkal, filozófusokkal együtt egy el nem avult és soha el nem avuló kérdést tett fel magának: hogyan, milyen életformával és életszemlélettel lehetünk boldogok?

Ezt a választ, az õ válaszát, sõt már azét a görög filozófusét, aki elõtte széles körben elfogadott nézetként megfogalmazta a "carpe diem" elvét, sokan félreértették, és talán az én dolgom részben most az, hogy benneteket is e félreértés veszélyétõl óvjalak.

Az emlegetett filozófus, Epikurosz, már maga is figyelmeztette ugyanis a kortársait, hogy tudatlanságból fakadó félreértés a "ragadd meg a pillanatot" tanácsot úgy értelmezni: vesd bele magad a nap mint nap adódó élvezetekbe, gyönyörökbe, a mulatozás, a szórakozás, a kikapcsolódás legyen az életed célja. Az õ életfelfogásának az a lényege: örvendj minden napnak, minden percnek, minden lehetõségnek, amit az élet nyújt, pl a mai napnak, a mostani fellépésnek, a mai este csillogásának. De ebben benne van az is: ne akard, hogy minden napod ilyen legyen. A következõ nap szépsége majd valami másban rejlik.. Akkor rossz úton jársz, akkor nem leszel boldog, ha ragaszkodsz ennek a napnak az ajándékához, ha csak a kivételes pillanatokat, az extra élményeket tekinted nyereségnek. Az, aki így éli le az életét, nagyobb hányadát elveszíti, mert üresnek, tartalmatlannak érzi, és örökös vágyakozás, állandó hiányérzet tölti el.

A "carpe diem" jelentésének szokták azt a tartalmát is hangsúlyozni, hogy: a mai nap a fontos, egyáltalán ne törõdj a holnappal. Nos, ezek a nagy emberek, akiket emlegettem, ezt sem így értették, hanem úgy: ne félj tõle. Ne rontsd el a mai napot a holnaptól (talán az érettségitõl?) való félelemmel. Nemcsak divat, hanem általános volt az ókorban a jóslatokban való hit. Manapság divat. Horatius a "carpe diem"-mel ezt is mondja: ne hódolj be ennek a divatnak: ne légy buta. De még inkább azt mondja tehát: ne félj a jövõtõl. Nemcsak az érettségitõl, hanem attól sem, hogy nem vesznek fel az egyetemre, attól sem, hogy nem könnyen találod meg az életed párját, hogy nem sikerül jó állást szerezni, sõt attól sem, hogy meg fogsz öregedni és meg fogsz halni. Ha a jövõtõl félsz, megmérgezõdik a jelened és a jövõd is: az örökös félelem majd elveszi tõled az erõt attól, hogy megoldd a jövõ feladatait, hamis fénytörésbe helyez állapotokat, pl. az öregséget. Már közhelyszerû, hogy senki nem akar megöregedni, sõt mindenki minden eszközt bevetve fiatal akar maradni, fiatal és szép. Én is voltam fiatal, ha szép nem is. De higgyétek el, öregnek lenni ugyanolyan jó, mint fiatalnak. Semmi pénzért nem mondanék le azokról az örömökrõl, amikkel az öregség ajándékozott meg: a tanítványaim eredményeirõl, a gyerekeimben és az unokáimban nyert szebbnél szebb pillanatokról és élményekrõl. Azt gondoljátok most: persze, jobb híján. Pedig rosszul gondoljátok, ezek nem pótszerek, nem kevesebbek a fiatalkori élményeimnél, egyszerûen mások, újak.
Ha egy Zeusz vagy Juppiter - õket szokták ilyen botor kérésekkel zaklatni - megfordítaná az életünket: öregen születnénk és csecsemõként költöznénk az alvilágba, ugyanolyan erõsen ragaszkodnánk ezekhez az élményekhez, mint amilyen görcsösen, oktondi módon ragaszkodnak az emberek a fiatalságukhoz. Errõl is szól tehát a carpe diem: az adott pillanat, az adott korszak értékeit becsüld meg, azaz életednek minden korszakát.

Mit jelent megbecsülni a pillanatot? Azt, hogy cserébe azért, amit nyújt, te is azt teszed, amit elvár. Ha hatalmas pelyhekben hulló hóval ajándékoz meg, gyönyörködj benne, még akkor is, ha a hólapátolás feladata is rád hárul. Ha majd a júniusi hõségben a beárnyékolt szobában csücsülsz a könyv fölött a szóbeli tananyagot magolva, ne azokat a tizenegyedikeseket irigyeld, akik strandra mentek, hanem élvezd, hogy napról napra többet tudsz az anyagból, meg talán azt is, hogy a szüleid vagy a testvéred készítenek egy pohár hideg üdítõt, hogy még ezért se kelljen felállnod. Aki a "carpe diem" tanácsát helyesen értelmezi, gazdaggá, teljessé teszi a mindennapjait, gazdaggá, teljessé teszi az egész életét.

Végül még valamit: a "carpe diem"-ben az is benne van, hogy az elmúlt pillanatot se vesd meg. Gondolj rá, értékeld, vess számot vele. Talán esténként, talán hetente, de kellõ rendszerességgel. Kölcsey írja a Parainesis elsõ mondatában: "Az, ki éltében sokat érzett és gondolkodott, gondolatait és érzeményeit nyom nélkül elröppenni nem hagyta, oly kincset gyûjthetett magának, amely az élet minden szakában, a szerencse minden változásában gazdag táplálatot nyújt lelkének"

Ne a számítógéped õrizze tehát az emlékeidet, hanem te magad: amit tettél, amit mondtál, amit éreztél, újra és újra átélheted, és mérlegre téve okosabb, érzékenyebb, teljesebb választ adhatsz a következõ napod kérdésére, arra, hogy hogyan lehetsz boldog.

Amit mindannyiótoknak szívbõl kívánok.